

De grens van Bussum en Hilversum

In de middeleeuwen kregen de boeren in het Gooi het gebruiksrecht op alle onverdeelde gronden. Deze ‘gemene’ (gezamenlijke) gronden konden bestaan uit grasland, akkers of woeste gronden met hei, grassen, hakhout, bomen, hier en daar stenen en riet. Om het aantal gebruikers van de gronden te beperken richtten de boeren de organisatie van ‘erfgooiers’ op. Het recht om de gronden te gebruiken kon alleen nog maar geërfd worden.

Eric Bor

Bussum gezien vanaf de Hilversumse Meent (foto van tekening, collectie Winthorst)

Hilversumse Meent

Het gebied van de Hilversumse Meent hoorde sinds 1396 bij Naarden. Toen de heuvels rond Naarden vanaf 1673 afgezand werden, ontstonden er steeds meer voor akkerbouw en veeteelt bruikbare gebieden. De Hilversumse boeren stelden toen dat de Naarders voldoende bruikbare grond rond hun woonplaats hadden. De Hilversummers claimden en verkregen hierdoor het gebruiksrecht van de Hilversumse Meent. Toen in 1817 Bussum zelfstandig werd, verkreeg het de Naardense gronden ten zuiden en ten westen van Bussum.

Hierbij werd een fout gemaakt: doordat de Hilversummers het **gebruiksrecht** hadden, ging de landmeter ervan uit dat het Hilversums grondgebied was. Het was Naardens grondgebied dat naar Bussum had moeten gaan, maar ook de Bussumers zelf hadden dat niet in de gaten. Zo gebeurde het dat niemand de fout van de landmeter opmerkte en dat Hilversum de lachende derde was.

Cruysbergen

In 1836 kwam een overeenkomst tot stand tussen Domeinen (de Staat) en de

Luchtfoto van Cruysbergen uit 1925. Op de voorgrond de Franse Kampweg met villa Cruysbergen, daarachter de Hilversumse Meent, rechtsboven het Spiegel (foto Archief Gooise Meren en Huizen)

erfgooiers, waarbij de laatsten hun gebruiksrecht over een deel van hun gebied opgaven, en in ruil daarvoor het eigendomsrecht kregen over het resterende deel van de woeste gronden. De erfgooiers kregen 3678 hectare weiden, bos en heide en Domeinen 1735 hectare bos en heide. De zogenoemde definitieve heideverdeling kwam tot stand in 1843. Domeinen verkocht een deel van de grond die aan haar was toegevallen aan particulieren, onder

wie jonkheer David Rutgers van Rozenburg, de vice-president van de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam. Hij kocht een deel van wat we nu Cruysbergen noemen. Door latere aankopen breidde hij het gebied nog verder uit. Hij liet een groot deel van het gebied afzanden en verkocht het zand aan Amsterdam. Hiertoe verbreedde hij het beekje het Luije Gat, dat in verbinding stond met de 's-Gravelandsevaart naar Amsterdam. Op het terrein kwam een aantal afzandingssloten. Voor de arme Bussumse bevolking was de komst van Rutgers van Rozenburg een zegen, want afzanding betekende werkgelegenheid.

Cruysbergen behoort tot het Naardens gebied dat bij de verzelfstandiging in 1817 aan de gemeente Bussum was toegewezen. Ook de Molenaarsbergen, een terrein met stuifzandduinen waarvan de Zandzee een onderdeel was, hoorden bij Bussum, evenals de Achterbuurt, het vrijwel onbewoonde gebied dat later het Spiegel zou heten.

Bussumerheide en de Bussumer Eng

De woeste gronden ten zuiden van Bussum waren vanouds bekend als het Naarderveld. De grens was in 1396 en 1428 bepaald als lopende van Cruysbergen over

Bussum in 1860; de Eng ligt nog op Hilversums grondgebied

de Wegelsberg naar de Aardjesberg op de Lange Heul en vandaar naar Baerbergen ten zuiden van het Laarder Kerkhof. Vier eeuwen later trof de landmeter alleen op de Lange Heul bij de (Oude) Crailoseweg (nu het Gebed zonder End) een grensmaal aan. Vanaf deze paal trok hij een lijn naar het Melkpad en in noordelijke richting verder naar de wal van de Hilversumse Meent. In noordoostelijke richting trok hij de lijn vanaf de grenssteen langs de Oude (later vervallen) Crailoseweg tot het punt waar deze de Bussumer Eng bereikte. De grens ging verder langs de zuid-, west- en

gefortuneerde Amsterdammers, werd er allereerst in het Spiegel gebouwd. De mensen die in het dorp woonden, lieten die rijke lui aan de overkant van het spoor maar een beetje hun gang gaan. Op steun van de gemeenteraad hoefden de nieuwe bewoners niet te rekenen. Als men wegen wilde, moest men die zelf maar aanleggen. Langzaam veranderde dat echter. De middenstand spon garen bij de welgestelde klandizie en menige dorping vond werk in hotels, villa's en tuinen.

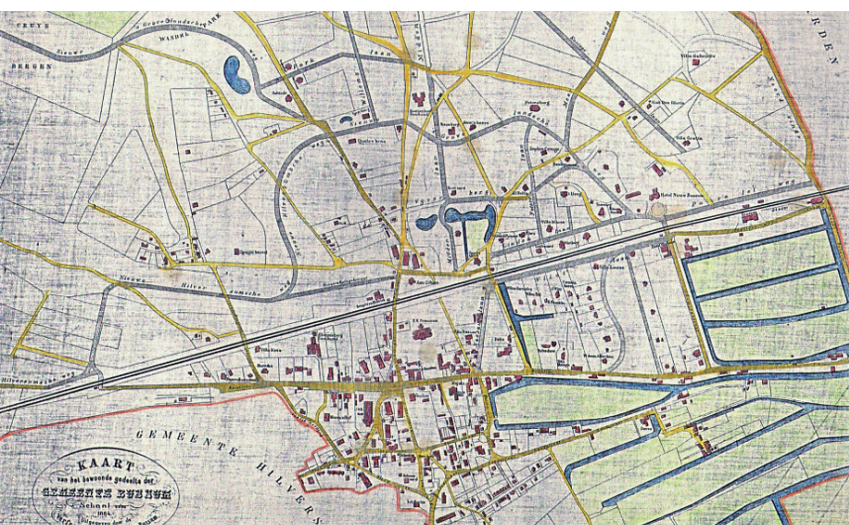
Het oude dorp had eeuwenlang voornamelijk binnen de grenzen van de Prinsen-

straat, de Landstraat, de Havenstraat en de Brinklaan geleefd, ten zuidoosten direct begrensd door Hilversum. Door de komst van de gefortuneerde Spiegelbewoners nam de bedrijvigheid en daarmee ook de bevolking in het oude dorp toe. Er moest gebouwd worden om de nieuwkomers te huisvesten en daarbij kwamen de huizen steeds vaker op of zelfs over

de grens met Hilversum te staan. Dit had vervelende gevolgen: kinderen in dergelijke huizen woonden officieel in Hilversum en mochten daardoor niet in Bussum naar school. Bovendien waren de huizen vanuit Hilversum moeilijk te bereiken voor de politie en brandweer en was het bestraten en het aanbrengen van verlichting vanuit Hilversum lastig. Vanuit Bussum ging dit veel gemakkelijker. Bussum deed een beroep op Gedeputeerde Staten, die de kwestie voorlegden aan de regering.

Grenscorrectie 1887

Hilversum tekende in 1886 hevig protest aan tegen een regeringsvoorstel om Bussums grondgebied ten koste van

noordrand van de Eng tot hij het kruispunt van de huidige Huizerweg en Amersfoortsestraatweg bereikte.

Aan de oostkant van het kleine dorp Bussum lag al eeuwenlang de (Bussumse) Eng, die aanvankelijk bij de gemeente Huizen en later bij Hilversum hoorde. In de Prinsenstraat staat voor de tuin van nr. 2, een grensmaal die nog dateert van de tijd dat de Eng van Huizen was. Langs de Prinsenstraat lag destijds dus de grens van de Eng.

Bevolkingsgroei

Toen Bussum vanaf 1874 door de aanleg van station Naarden-Bussum een gewild woonoord werd voor (vooral)

Grensmaal op de Bussumerheide (foto Martijn Schapink)

Bussum op de bekende Verfraaiingskaart van 1884; zichtbaar is hoe het oude dorp na de aanleg van de spoorweg (1874) vol raakt

Grensmaal op de Prinsenstraat (foto Martijn Schapink)

De grenswijzigingen in 1887 en 1902, ingetekend op de kaart van 1824

Hilversum met een sikkelvormig stuk land in oostelijke richting op de Eng uit te breiden. Bussum wilde graag de hele Eng en was bereid als compensatie een stuk Bussumerheide af te staan, maar de regering bleef bij haar standpunt. De protesten ten spijt werd het voorstel zonder discussie aangenomen in de Eerste en Tweede Kamer. De nieuwe grens werd de Doodweg, een voorloper van de Laarderweg.¹ In totaal kreeg Bussum er een gebied van bijna 168 hectare bij, waar 86 mensen woonden.

De sportvelden bij de Meerweg in 1980 (foto collectie Winthorst)

Grenscorrectie 1902

In 1902 was er opnieuw een grenscorrectie. Deze keer werden in goed overleg enkele grote stukken grond geruild. Bussum kreeg de Eng tot aan de grens met Huizen. De grens werd nu de Naarderstraatweg, de tegenwoordige Amerfoortsestraatweg. Hieraan lagen de herberg De Gooische Boer, vijf huizen en een koepel². De bebouwing van de Huizerweg was nu aan beide zijden Bussums grondgebied. Aan de voormalig Hilversumse kant stonden enkele fabrieken als de leerbewerkingsfabriek Koelit en de schoensmeerfabriek Jumbo³. Bussum kreeg ook nog een stukje van de Hilversumse Meent bij de in 1898 gebouwde

De vier huizen aan de Amersfoortseweg (uit: Toelichting Grenswijziging gemeente)

villa Mariaheugel, die op de hoek van de Meentweg en de Groot-Hertoginnelaan lag. In totaal ging 218 hectare van Hilversum naar Bussum. Hilversum kreeg in ruil het Bussumse deel van de Bussumerheide rond de voormalige renbaan.

Grenscorrectie 2023

Bussum heeft in 1922 en 1940 geprobeerd de Hilversumse Meent te verkrijgen om er huizen op te bouwen, maar Hilversum gaf beide keren bij Gedeputeerde Staten aan dat de grond ongeschikt was voor bebouwing, waardoor Bussum er niets aan zou

hebben. Beide keren werd Hilversum in het gelijk gesteld. Na het opheffen van de erfgooiersvereniging Stad en Lande zouden er later toch huizen worden gebouwd.

Per 1 januari 2023 vindt er opnieuw een grondruil plaats. Er zullen stukken grond van ongeveer 35 hectare worden geruild, wat met gesloten portemonnee zal plaatsvinden. Hilversum krijgt het gebied aan de Franse Kampweg, waarop onder andere het seizoenkampeerterrein De Fransche Kamp ligt. De velden van de Gooische Hockeyclub, tennisvereniging 't Spieghel en het terrein van scouting Arrowe, die tot nu toe op Hilversums terrein lagen, gaan over naar Bussum. In feite onderhield de gemeente Gooise Meren deze terreinen al. Bij de Melkstraat liggen twee huizen waarvan de tuinen in Hilversum liggen. Deze worden Bussumse grondgebied.

Ook aan het eind van de Amersfoortsestraatweg bij Crailo zal de grens worden aangepast: de laatste vier huizen komen geheel in Bussum te liggen. Tot nu toe liggen twee ervan in Hilversum, de derde deels in Hilversum en deels in Bussum en van de vierde ligt een deel van de tuin en van de garage in Hilversum. Voor de eerstgenoemde drie huizen is de ligging in Hilversum onder andere lastig bij de postbezorging, de vuilophaaldienst en het plaatsen van kinderen op een Bussumse school. Het huis met de voordeur in Bussum en de achterdeur in Hilversum krijgt zelfs jaarlijks twee aanslagen voor de onroerendgoedbelasting!

Amersfoortsestraatweg

Het is interessant de vier huizen, die nu (geheel) op Bussums grondgebied gaan komen, nader te bekijken. Van de in 1984 gebouwde villa op nummer 93B ligt alleen een deel van de tuin en van de garage in Hilversum. Nummer 95 is de villa die doorsneden wordt door de grens. Deze grens is al aangegeven op de bouwtekening voor het huis, die architect Eduard Cuypers in

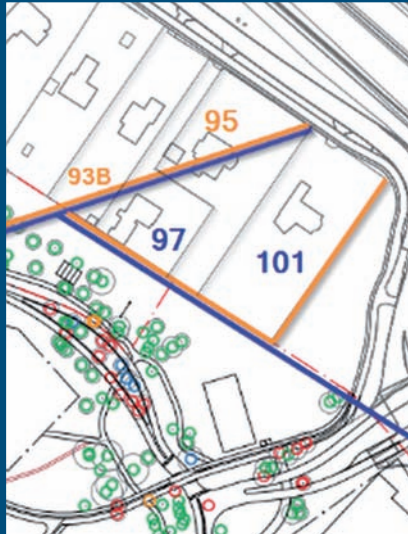
1907 voor de eigenaar J. Tjabring maakte. Van 1945 tot 1954 woonde hier de bekende striptekenaar Marten Toonder.

In 1908 werd ook een plan voor een koetshuis bij het huis van J. Tjabring getekend, dat eveneens werd gebouwd. Het kreeg het nummer 97. In 1916 werd dit koetshuis verbouwd tot woning en werd er een aparte toegang gecreëerd. In 1950 werd de woning een theeschenkerij, die in 1952 is uitgebreid. Tegenwoordig is de vorm van de theeschenkerij nog te zien aan het huis, dat geheel verscholen ligt achter de villa op nummer 95.

De villa ontworpen door Eduard Cuypers voor J. Tjabring, Amersfoortsestraatweg 95

Het koetshuis dat theeschenkerij werd en nu woonhuis is (Amersfoortsestraatweg 97)

De geplande weg achter de woningen
(fragment uit Plan Crailo)

Stedebouwkundig Plan Crailo

De bewoners van de laatste vier woningen aan de Amersfoortsestraatweg zijn behoorlijk ongerust over de plannen die ontwikkeld worden voor het Crailoterrein. Zij vrezen dat hun woningen op een uiterst merkwaardig schiereiland komen te liggen, want de ontsluitingsweg van Plan Crailo gaat vlak achter hun tuinen lopen. Dan hebben ze dus de Amersfoortsestraatweg en de A1 aan de voorkant, de Amersfoortsestraatweg ook aan de zijkant, want die maakt een bocht, en de Panoramaweg van Plan Crailo aan de achterkant. De gemeente Hilversum heeft bovendien achter de betreffende woningen een hoog gebouw aan de overkant van de Panoramaweg gepland.

De door G.H. Hofstee
ontworpen villa
uit 1954 (Amers-
foortsestraatweg 101)

De villa op nummer 101 werd ontworpen door de architect G.H. Hofstee uit Laren en in 1954 gebouwd. De villa is in 2021 gekocht door Thomas en wordt al geruime tijd verbouwd en verduurzaamd.

Bronnen

Rapport provinciale commissie ter bestudering van de gemeentelijke indeling in Noord-Holland deel 2, Haarlem 1951
G.M. Langemeijer, 'Het landgoed Cruysbergen' in: *Contactblad HKB*, december 1990
De Gooi- en Eemlander, 1886 en 1902
Toelichting grenswijziging Hilversum-Gooise Meren t.b.v. gemeenteraad, maart 2022
Informatie van Thomas Bader

Noten

1. In tegenstelling tot de Laarderweg ging de Doodweg wel degelijk naar Laren, namelijk naar het Sint-Janskerkhof. Voorbij de Randweg ligt de Doodweg nog steeds als pad op de heide.
2. Zie het *Bussums Historisch Tijdschrift* nr. 1, april 2021, blz. 4.
3. Zie het *Bussums Historisch Tijdschrift* nr. 1, april 2021, blz. 29.